

Stockholm den 29 maj 2017

R-2017/0385

Till Justitiedepartementet

Ju2017/01226/L2

Sveriges advokatsamfund har genom remiss den 16 februari 2017 beretts tillfälle att avge yttrande över betänkandet *Se barnet!* (SOU 2017:6).

Advokatsamfundet har i huvudsak ingen erinran mot förslagen i betänkandet, men vill särskilt framhålla följande synpunkter.

Sammanfattning

Advokatsamfundet anser att tveksamhet föreligger om huruvida barnrättsperspektivet i realiteten kommer att stärkas då ytterligare uppgifter läggs på socialförvaltningen som redan är en överbelastad aktör. Som utredningen även tar upp behövs stora kompetenshöjande åtgärder.

Vidare anser Advokatsamfundet att det finns en risk för att föreslagen ändring vad gäller formulering kring samarbetssvårigheter inte är tillräckligt tydlig för att konfliktskapande beteende hos parter i vårdnads mål ska undvikas.

Advokatsamfundet delar utredningens uppfattning att kvaliteten på utredningar i föräldrabalksmål måste höjas och att det är av vikt att utredningarna inte drar ut på tiden samt att det behövs bättre stöd för att göra riskbedömningar. Ur rättssäkerhetssynpunkt och för att tillgodose barnets bästa behöver underlaget vid prövningarna förbättras betydligt.

Advokatsamfundet anser att domstolarna behöver ges ytterligare verktyg för att i högkonfliktvister gällande barn kunna förordna om insatser av kvalificerade aktörer. Domstolarna bör även kunna förordna om fördjupad utredning och detta även av föräldrarna. Domstolarna behöver även verktyg för att med bindande verkan kunna lösa enskilda tvistiga frågor kring barnet.

Kapitel 8 Gemensam vårdnad, m.m.

Utredningen har bland annat haft i uppdrag att se över om frågorna om gemensam vårdnad behöver förändras. Detta särskilt mot bakgrund av att tvister gällande barn har ökat dramatiskt sedan lagändringen 2006, som medförde att domstolen i vårdnadstvister särskilt ska fästa avseende på föräldrarnas förmåga att samarbeta i frågor som rör barnet.

Advokatsamfundet delar utredningens slutsatser att nuvarande formulering i 6 kap. 5 § föräldrabalken (FB) att i vårdnadsfrågor ”särskilt beakta föräldrarnas förmåga att samarbeta” är konfliktskapande till nackdel för barnet. Den av utredningen föreslagna lagändringen i nämnt lagrum, att i vårdnadsfall i stället beakta ”... föräldrarnas förmåga att ta ett gemensamt ansvar i frågor kring barnet.”, är en bättre formulering, men Advokatsamfundet ifrågasätter om det är en tillräckligt tydlig förändring för att konfliktskapande agerande ifrån föräldrars sida ska kunna undvikas.

Vidare bör enligt Advokatsamfundets mening understrykas att ovan angiven grund enbart är en omständighet i bedömningen av vad som är barnets bästa, vilket kan innebära att en part trots konfliktskapande agerande har framgång i sin talan, då övriga omständigheter talar till dennes fördel.

Utredningen synes inte skilja på högkonfliktprocesser och konflikter som gäller enstaka vårdnadsavgörande frågor eller rena frågor kring omfattning av umgänge/boende.

Advokatsamfundet efterlyser en ny utredning kring möjligheten att lösa tvistiga frågor kring ett barn med bindande verkan utan att upplösa den gemensamma vårdnaden, såsom att ge beslutanderätt i vissa frågor till boendeföräldern eller att i beslut eller avtal med bindande verkan kunna reglera exempelvis frågor kring barnets pass. Därigenom skulle det kunna undvikas att den gemensamma vårdnaden upplöses, som innebär att en av föräldrarna helt utesluts från insyn och beslutanderätt i barnets liv. Att förlora vårdnaden är för en förälder konfliktgenererande och riskerar att resultera i ytterligare tvister kring barnet.

Kapitel 9 Samförståndslösningar

Advokatsamfundet är positivt till ökad möjlighet att lösa tvister kring barn innan talan är väckt och att möjligheterna att hitta samförståndslösningar stärks. Advokatsamfundet ställer sig dock tveksamt till om föreslagna krav på informationssamtal kommer att ge önskad effekt.

Det framgår av den statistik som finns i utredningen, avsnitt 7.2.6, att det i mer än 40 procent av målen i domstol förevarit tidigare tvist kring barnen. Föräldrarna torde därav redan innan talan väckts vara väl införstådda med regelverket samt till möjligheterna till att träffa avtal utom rätta. De har även varit i tidigare kontakt med familjerätten. Därigenom är det ytterst tveksamt om kravet på informationssamtal hos familjerätten innebär att tvister undviks, vilket är målet med den föreslagna regeln. Den föreslagna regeln ger emellertid ytterligare uppgifter till en redan hårt belastad aktör.

Utredningen poängterar att det inom ramen för socialtjänsten finns insatser som kan lösa situationen mellan föräldrarna, vilket kan resultera i att tvister undviks. Advokatsamfundet vill i detta avseende understryka att socialtjänstens, inklusive familjerättens, arbete bygger på att parterna frivilligt medger eller söker insatser. Vad som erbjuds i form av insatser varierar mellan olika socialförvaltningar, liksom även kunskapen och erfarenheten hos de aktörer som utför dessa. Mot bakgrund av att det även innebär en kostnad för socialförvaltningen, så beviljas inte alltid önskade insatser även om föräldrarna är eniga om att söka insats. Detta ger ett oförutsägbart system, vilket i sin tur medför att rättssäkerheten åsidosätts.

Vidare läggs ytterligare ansvar på socialtjänsten som redan är en överbelastad aktör och som enligt Advokatsamfundets mening behöver stora tillkommande ekonomiska resurser för att kunna genomföra de uppgifter som redan åligger dem, och än mer för att utföra av utredningen föreslagna ytterligare uppgifter och dessutom få en behövlig kompetensutveckling. Detta särskilt om syftet är att barnperspektivet ska stärkas och kvaliteten höjas.

Kapitel 10 Medlare

Advokatsamfundet delar utredningens uppfattning att det bör finnas en kvalitetssäkring för medlare. Det är även av vikt att medlingen som avslutas med en överenskommelse kan ges en juridisk form som kan resultera i en dom eller ett beslut. Även här skulle det vara positivt att överenskommelser om att parterna ska gå på familjebehandling, samarbets-samtal, m.m. skulle kunna ges en bindande form, så att domstolen kan förordna om detta i samband med att tvisten avgörs genom avtalet. Därigenom säkerställs att för barnets bästa behövliga insatser genomförs.

Advokatsamfundet anser även att domstolen borde kunna ha möjlighet att förordna om särskild medling i högkonfliktsituationer vid vilken möjlighet ska finnas att förordna om ett kvalificerat skraddarsytt medlingsteam bestående av olika professionella aktörer såsom barnpsykolog, advokat och socionom.

10.7.3

Sekretess bör föreligga på uppgifter som framkommer under medlingen, för att föräldrarna ska kunna vara trygga i att uppgifter inte kan röjas vid en eventuell

huvudförhandling. Detta för att skapa förutsättningar för att medlingen ska kunna lyckas. Advokatsamfundet delar därför utredningens förslag i den delen.

10.7.4

Advokatsamfundet delar utredarnas ambivalens om frågeförbud för medlare, men ställer sig tveksamt till att medlaren ska kunna höras inför rätta och att det inte ska föreligga sekretess i den delen. Advokatsamfundet anser att risken med detta system är, såsom anförs av utredningen, att utsikterna att nå en överenskommelse minskar, då vad som sägs under medlingen kan framkomma i domstol. Vad som är bra för barnet torde som huvudregel vara vad föräldrarna kommer överens om, så länge det inte är uppenbart oförenligt med barnets bästa, jfr 6 kap. 4 § FB. Advokatsamfundet menar att möjligheten att hitta en förlikning för barnets bästa inte får riskeras genom att föräldrarna oroas över att uppgifter kan användas mot dem om de motsätter sig medling.

Advokatsamfundet anser dock att undantag för detta ska följa av anmälnings- och uppgiftsskyldigheten för medlaren enligt 14 kap. 1 § socialtjänstlagen, som är en sekretessbrytande regel, dvs. då medlaren får uppgifter under medlingen, som innebär att det finns risk för att barn far illa.

Kapitel 11 Barnets bästa och barnets rätt att komma till tals.

Advokatsamfundet delar uppfattningen att barnets bästa och barnets rätt att komma till tals bör stärkas och att samtal ska kunna ske med barnet utan vårdnadshavarnas samtycke. Detta ligger även helt i linje med artikel 12 i Barnkonventionen. Det är även av vikt, som utredningen framför, att barnet informeras om sin rätt och även sin rätt att inte säga något och vilken konsekvens utsagan kan få.

Emellertid kräver det mycket stor kunskap hos samtalsledarna såväl vad gäller att tala med barn samt att dokumentera samtalen. Advokatsamfundet vill i detta avseende framhålla riskerna kring att barnets rätt inte blir beaktad om inte kvaliteten på utredningar och kompetensen hos utredarna höjs. I förädrabalksmål, till skillnad från andra situationer gällande barn, ska barnet yttra sig i förhållande till de personer som barnet är beroende av, kan tycka synd om eller vara rädd för och som utövar påverkan på barnet i egenskap av förälder, vilket ytterligare försvårar uppdraget.

Advokatsamfundet anser att för att rättssäkerheten ska tillgodoses såväl för barnen som för föräldrarna, krävs att samtalen förs av kompetent personal och att dessa samtal på ett tydligt och klart sätt redovisas (gärna i dialogform eller genom inspelning) för att det ska kunna bedömas vad barnet uttrycker och vad som är samtalsledarens bedömningar.

Kapitel 12 Risken för att barnet far illa

Advokatsamfundet delar utredningens uppfattning att ett handläggningsstöd krävs för att göra riskbedömningar i vårdnadsmål.

Ett problem är att de professionella aktörerna kring barnet, såsom exempelvis Barn- och ungdomspsykiatrin, inte har i uppgift att granska utsagor eller göra en bedömning av vad som har hänt.

Advokatsamfundet anser att domstolarna i större omfattning borde anlita sakkunniga i dessa frågor.

Det är även viktigt att utredarna erhåller vägledning i hur riskbedömningar i vårdnadsmål ska genomföras.

En förälder som inte är vårdnadshavare har ingen insyn i behandlingar eller utredningar och har därigenom i nuvarande situation först i domstol möjlighet att föra fram de uppgifter som inte har redovisats till behandlare av barnet. På motsvarande vis kan en vårdnadshavare blockera möjligheten för barn att utredas eller behandlas av barnpsykiolog om inte socialnämnden har gett sitt samtycke till detta. Underlaget vid en riskbedömning kan således i båda fallen bli bristfällig. Detta riskerar rättssäkerheten för parterna samt riskerar att barnet bästa inte tillgodoses. Se även vad som anförs i fråga om sekretess nedan.

Kapitel 15 Handläggning av mål om vårdnad, boende och umgänge

Advokatsamfundet delar utredningens uppfattning att vårdnads-, boende- och umgängesutredningarnas kvalitet måste höjas och att tydligare riktlinjer för hur dessa ska genomföras behöver utarbetas. Vidare måste kompetensen generellt höjas hos handläggare såväl när det gäller utförandet av utredningar, barnsamtal och samarbetsamtal samt angående hur uppgifter ska dokumenteras i utredningar för att tydliggöra vad referenspersoner och barn har uttalat, vad som är slutsatser och bedömningar från utredarna och hur de har kommit fram till dessa bedömningar. Inte sällan framgår detta först sedan utredarna hörts vid en huvudförhandling.

Advokatsamfundet vill särskilt understryka att det är av stor vikt ur rättssäkerhetssynpunkt att konkreta uppgifter från parterna delges andra parten, som tillåts bemöta och motbevisa dessa, innan familjerättens bedömning görs.

15.5 Sekretess

Advokatsamfundet anser att domstolen bör kunna förordna om utredning vid vilken familjerätten har möjlighet att få del av sekretessbelagda uppgifter, t.ex. hos hälso- och sjukvården eller uppgifter i en förundersökning där barnet har hörts. Detta för att kunna göra en korrekt bedömning kring risk och barnets bästa.

Advokatsamfundet menar att domstolen bör kunna erhålla möjlighet att besluta om att utredning av förälders omsorgsförmåga eller psykiska hälsa ska kunna göras för det fall det föreligger uppgifter om ohälsa eller annan problematik. Detta bör gälla även om problematiken inte är så allvarlig att det gör föräldern olämplig som vårdnadshavare, men

då det kan finnas anledning anta att det påverkar barnets bästa. Domstolen har då möjlighet att ta ställning till om det är ett i sammanhanget proportionerligt ingripande i förälderns integritet att utredning ska göras av föräldern eller att sekretessbelagda uppgifter ska röjas.

SVERIGES ADVOKATSAMFUND

Anne Ramberg